

Сайтът Държавна сигурност.com представя поредица за тайното прочистване на досиетата в края на управлението на БКП през 1990 г. Тя има пряко отношение към [предстоящото дело в Конституционния съд](#), където е оспорен текст от закона за досиетата, по който през последните 5 години бяха огласени стотици агенти на ДС с прочистени или заличени досиета.

Поредицата разкрива причините, поради които БКП и ДС пристъпват към унищожаване на досиетата на агентурния апарат през януари 1990 г.

В [част 1](#) беше припомнена обстановката в МВР и ДС след оглавяването на вътрешното министерство от ген. Атанас Семерджиев и зам.-министър Любен Гоцев в началото на 1990 г.

[Част 2](#) представя по какъв начин Държавна сигурност е създавала, обработвала и систематизирала огромния документооборот в своята дейност. Добива се и представа какво се крие в архива на репресивния апарат на БКП.

[Част 3](#) разкрива как се стига до решението за бързото прочистване на архивите след обсъждане на проблема на няколко колегиума на МВР през януари 1990 г.

В [част 4](#) се разказва за механизма, по който един голям процент от агентите на

Написано от Христо Христов
Четвъртък, 16 Февруари 2012 11:17

репресивния апарат на БКП с прочистването на досиетата са превърнати в „картотекирани сътрудници“.

Документът, който поставя началото на тайната операция по проичстването на досиетата през 1990 г. е подготвен от началника на архива на ДС ген. Нанка Серкеджиева. Тя е пряко подчинена на зам.-министър ген. Стоян Савов. Зам.-министърът го подписва на 25 януари 1990 г., същия ден Семерджиев го утвърждава, а от МВР е изведен на 29 януари 1990 г. – ден преди партийния конгрес. В докладната записка на ген. Савов, маркирана с най-високия гриф за защита по това време “Строго секретно, от особена важност”, се посочва:

:

„Усложнената политическа и оперативна обстановка налага някои изменения в дейността по линия на оперативния отчет и архив. Във връзка с това предлагам:

Да се назначат комисии с представители от оперативните поделения на ДС, които да прегледат и се произнесат за унищожаването или съхранението на действащите и архивни оперативни дела и агентура.

От делата на изключената агентура да се запазят личните дела на чужди граждани. Работните дела да се унищожат. Личните и работни дела на секретните сътрудници – български граждани, да се унищожат. По предложение на оперативните поделения някои от тях се запазват. За унищожените дела да се изготвя формализиран картон-заместител без имената на секретния сътрудник, а само с псевдоним и регистрационен номер. Тези картони се микрофилмират.□

□ Картотека □ 4 на секретните сътрудници да се микрофилмира. Картотеката се запазва, като се създават условия за бързото им унищожаване. Архивните регистри, протоколите за унищожаване на делата и други документи, в които има информация за секретни сътрудници се микрофилмират и унищожават.

Особено ценни секретни сътрудници на ДС да не се регистрират.

Оперативните подразделения предават в архива:

- лични дела на чужди граждани;
- лични дела на български граждани, по изключение и преценка;
- в останалите случаи се предава формализиран картон-заместител;

Всички останали материали се унищожават в подразделенията.

От архивните оперативни дела да се запазят:

- тези, които са реализирани и обектите предадени на следствие и съдебни делата на чуждите граждани и оперативно-техническите мероприятия към тях;
- всички следствени и съдебни дела, преписките за въдворени и изселени лица;

Да се унищожат:

- всички оперативни дела по декриминализираните окраски;
- литературните дела с изключение на тези, заведени на чужди юридически лица (посолства, фирми, представителства и др.);
- техническите мероприятия към делата на български граждани;
- всички оперативни дела, които не са реализирани и няма доказана престъпна дейността. За унищожените дела се попълва формализиран картони”.

В операцията по унищожаване на архивите са включени Национална служба за защита на конституцията (бившето Второ главно управление на ДС, контраразузнаването съвместно), която с отдел III на ДС (архива) и ЦИОУ трябва да изготвят образците на формализираните картони. Управление „Тил” на МВР е задължено да осигури високопроизводителна микрофилмираща техника, както и машини за бързо унищожаване на документи.

Районният комитет на БКП е задължен да предложи начин за съхранение на личните дела на комунистите, както и делата на партийния комитет и на първично-партийната организация. Разпоредено е унищожаването на делата и документите да се извършва от назначени комисии, с протокол, съгласувано с архива на ДС, а началниците на областните управления МВР и началниците на отделения са инструктирани за действията, които трябва да предприемат във връзка със свърх секретната заповед.

За извънредната необходимост от спешно унищожаване на архивите и действащите дела говори фактът, че прочистването не се провежда по изискванията и разпоредбите на строго секретната Инstrukция на оперативния отчет на ДС № I-20/20 януари 1978 г. В нея са определени следните срокове за съхранение на материалите:

- лични дела на агенти и резиденти – до навършване на 70-годишна възраст на лицето;
- работни дела на агенти и резиденти – до 10 години след предаване на делата в архив;
- лични дела на съдържатели на явочни и конспиративни квартири – до 10 години след предаване на делата в архив;
- дела за оперативна проверка – до 10 години след предаването им в архив, а за гражданите от капиталистически и развиващи се страни – до навършване на 70-годишна възраст на лицето;
- оперативни разработки и дела за оперативно издирване с установен извършител – до навършване на 70-годишна възраст на лицето;
- обектови разработки – постоянно;
- преписки на бегълци зад граница - до навършване на 70-годишна възраст на лицето;
- дела за оперативно наблюдение - до навършване на 80-годишна възраст на лицето;
- преписки за изселвани лица - до навършване на 70-годишна възраст на лицето;
- съдебните дела за политически престъпления – постоянно, а за останалите дела, по които разследването е водено от ДС – 20 години;
- литературни дела – 10 години, а особено ценни материали – постоянно.

След изтичане на предвидените срокове делата се преглеждат от експертна комисия на III отдел за определяне на тяхната ценност. Ценните дела се запазват за постоянно, а неценните се описват в протоколи и се предлагат за унищожаване. Експертната комисия на III отдел се назначава със заповед от зам.-министъра, отговарящ за работата на архива, а в окръжните управления – от окръжния началник на МВР. В състава на комисиите влизат началник на оперативно отделение, оперативен работник, завеждащ секция III и специалист-историк, ако има такъв.

В началото на 1990 г. обаче в МВР никой не се интересува от спазване на действащата инструкция и съхранението на исторически и справочно ценните материали. Показателен е още един факт, който показва, че два месеца след 10 ноември Политбюро коренно променя първоначалната си позиция за унищожаването на секретните архиви в ВМР. За това свидетелства последният началник на Шесто управление на ДС ген. Антон Мусаков:

„Напълно безпочвени са твърденията за унищожени материали непосредствено след Десети ноември. Изглежда обаче, че тогавашното партийно ръководство е имало такива опасения, защото Петър Младенов беше дал категорични указания на тогавашния министър Георги Танев. Той беше приел задачата като толкова спешна, че нареди заедно с Григор Шопов да бъдем повикани от пленум на ЦК. Тогава Георги Танев подписа заповед до началниците на всички поделения в страната, с която забрани унищожаването на каквито и да било материали.

Съгласно реда със заповедта беше запознат целият ръководен и редови състав на управлението. На две последователни срещи с началниците им обясних, че ние сме заинтересовани да съхраним оперативните материали в пълен обем, тъй като по много от тях са давани справки и информации, които вероятно са излезли от министерството и все някъде са запазени”.

В края на януари и началото на февруари обаче стремежът за бързо прочистване на архивите и оперативния отчет е толкова голям, че дори се налага утвърдената от

Написано от Христо Христов
Четвъртък, 16 Февруари 2012 11:17

министър Семерджиев процедура за унищожаването да бъде наново спешно променена само няколко дни по-късно.

Причината е констатацията, че заповедта на Семерджиев е неизпълнима в кратки срокове и преди задаващите се парламентарни избори, каквато е целта на ръководството на министерството, тъй като работата се оказва изключително трудоемка. Процедурата за унищожаване на делата е опростена с втора строго секретна докладна относно [„Изменение на реда за обработка на делата от оперативния отчет и архив, утвърден в докладна записка № IV-68/29 януари 1990 г.”](#)

Този документ е предложен от зам.-министър Стоян Савов на 5 февруари 1990 г. – същият ден, в който председателят на Държавния съвет Петър Младенов подписва указ за освобождаването му от поста поради пенсиониране. Предложението е утвърдено от един от заместниците на министър Семерджиев. В него се посочва:

„С докладна записка № IV-68/29 януари 1990 г., утвърдена от министъра на вътрешните работи, се определя реда за обработка на оперативните дела и делата на секретните сътрудници, подлежащи на унищожаване. В нея се предвижда за всяко от тези дела да се попълва формализиран картон-заместител, който предстои да бъде отпечатан.

В процеса на изпълнение на поставената задача беше направен разчет на времето за извличане на необходимата информация. Изчисленията показват, че за обработка на наличния масив от агентурни дела за цялата страна, на базата на утвърдените нормативи, ще се изразходват около 2800 човекодни. Това значително ще затрудни и забави реализирането на поставената цел.

Считаме, че ако се пристъпи към микрофилмиране на някои предварително определени документи от делата, без да се попълва картон-заместител, задачата ще се изпълни за многократно по-малко време – за около 120 човекодни.

Въз основа на гореизложеното предлагаме:

Подготвянето, отпечатването и попълването на картон-заместител да отпадне, вместо което да се пристъпи към микрофилмиране на следните документи:

От делата на секретните сътрудници: рапорт за проведена вербовка, регистрационна бланка, предложение за изключване, декларация.

От оперативните дела: предложение за образуване на делото, предложение за приключване на делото, справка-меморандум.

Посочените документи след като бъдат извадени от делата, подлежащи на унищожаване, да се изпратят за микрофилмиране в отдел "Трети"-ДС.

По преценка на отделните комисии някои от оперативните дела, които нямат никаква оперативна стойност, могат да бъдат унищожавани с протокол, без да е необходимо в отдел "Трети"-ДС да се изпращат документите, посочени за микрофилмиране.

По преценка на оперативните работници делата на явочните квартири, които повече няма да се използват в работата им, се унищожават с протокол. От тези дела, както и от предадените вече в архив дела на явочни квартири не се изпращат документи за микрофилмиране."

За бързото изпълнение на задачата допълнително са впрегнати Дирекцията на народната милиция и Софийско градско управление на МВР, които предоставят на архива своята микрофилмираща техника.

Написано от Христо Христов
Четвъртък, 16 Февруари 2012 11:17

В своите мемоари Атанас Семерджиев излага съвсем други мотиви за утвърдената от него строго секретна операция за прочистването на архивите. Тези твърдения липсват в стенограмите от Колегиума на МВР през януари 1990 г. В мемоарите бившият вътрешен министър пише:

„Междувременно задълбочаващото се разделение на обществото и засилващата се конфронтация придаваха на проблема все по-голяма острота. Неизвестни групи лица започнаха да се появяват около базата в кв. “Захарна фабрика, където се съхраняваше голяма част от архивите на министерството. Няколко дни по-късно, по точно през втората половина на януари, постъпиха оперативни данни, че се подготвя проникване в сградата на самото министерство.

МВР-архивите (досиетата) вече се бяха превърнали в мина със закъснител, към чийто детонатор, както се вижда, се протягаха не едни ръце. Тя трябваше час по-скоро да бъде обезвредена. Но как? Най-лесният и радикален начин беше унищожаването им. Той обаче за нас беше неприемлив. Ето защо се ограничихме с мерките за изключване на възможността за несанкциониран достъп до тях на лица и групи, които биха могли да ги използват за дестабилизиране на обстановката в страната или да направят “услуга” на външни сили... Измежду другите мерки безусловно най-важната беше привеждането на архивите в състояние, гарантиращо опазването при всички обстоятелства, дори и при проникване на външни лица в хранилищата, на цялата информация, имаща оперативна и историческа стойност..

Семерджиев отива и по-далеч в стремежа си да представи в по-приемливо за обществото положение предприетата операция по унищожаването на досиетата:

„Проблемът за оперативния архив на МВР беше засегнат и на Националната кръгла маса. Разискван беше и на срещи с отделни лидери на политическите сили и движения. По наша инициатива беше обсъждан и с дейци на Координационния съвет на СДС. До някакво определено становище обаче все не се стигаше...”

Това твърдение обаче е опровергано от тогавашния лидер на СДС Желю Желев:

Написано от Христо Христов
Четвъртък, 16 Февруари 2012 11:17

~~Никой не знаеше, че в Агенцията за борба с престъпността (АБП) на Държавна сигурност (ДС) се провеждаше операцията „Свобода“.~~
~~Секретарят на ДС, генерал-полковник Иван Иванов, който беше в отпуската си, беше прочистен през~~